

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Tredie Brev til en højvelbaaren Herre. 1743

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 221. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg12-shoot-idm140252801193888/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

LÆSNING

Sager, hvis Natur det ikke gavner Mennesker at efterforske, og som Menneskehjerner ikke kan fatte. De skulde hellere med Digteren sige:

Hvis ikke mit Tøj, som har Snavs i hver Fold,
forhindred mig i det,
saa kunde jeg vist paa langt nærmere Hold
paa Guderne titte.

Virkningen af denne Forsigtighed vilde være at vi vilde faa i det mindste nogle faa visse Ting i Stedet for en uendelig Mængde af uvisse.

Hvis du at gøre ukendt kendt
ved Tankens Hjælp tør haabe,
gør du paa en intelligent
Manér dig selv til Taabe.

Den polemiske eller systematiske Teologi har jeg givet mig saa lidt af med, at jeg nok vilde dumpe hvis jeg indstillede mig til teologisk Embedseksamen. Paa den anden Side har jeg et grundigt Kendskab til Jødefolkets og Kristendommens Historie, og jeg har med største Omhu sat mig ind i Kristentroens Grundsætninger. Desuden har jeg, ud fra den Overbevisning at det er et Menneskes Pligt at undersøge alt, læst skiftevis ortodokse og kætterske Bøger. Alt hvad England i vor Tid har udspytet imod Religionen har jeg gennemlæst. Men den Uro som Toland, Collins, Tindal, Woolston og Moralfilosoffen (the moral Philosopher) har fremkaldt i mit Sind, har andre, som kæmper energisk for Troen, haft Held til at faa Bugt med. Baade det mest kristelige og det mest ukristelige man kan forestille sig kommer nu til Dags hertil over Havet fra England. I Sammenligning med Woolston virker Hobbes og Spinoza sobre og tilbageholdende, saa groft og frækt raser han mod Religionen. At man læser den Slags Bøger bliver normalt lagt én til Last, fordi det er et Tegn paa at man render efter alt nyt; men det er ogsaa et Tegn paa at man har Omsorg for sin Sjæl og er bekymret for sin

DET TREDIE BREV

Frølse. Vi berømmer dem der gennemgaar alle mulige Anstregelser og Farer for at opdage ét eller andet ukendt Land; men vi misbilliger dem der i Bekymring for hvordan Tilstanden efter Døden er udforsker alle Veje og besjler alle Have for at naa til Havns i det forjættede Land. De fleste bliver, som Cicero siger, som af en Storm blæst hen i én eller anden Overbevisning, og saa bliver de hængende ved den som et Albueskæl paa en Klippeside. Den Slags Mennesker plejer man at lovprise; tit bliver de regnet for Helgener. Men den Lovprisning bliver ydet som Løn for Dvaskhed, Sløseri og Slaphed; for et Menneske som ikke synes det er Umagen værd omhyggeligt at udforske Vejen til den evige Lyksalighed, han er ikke meget andet end et Dyr. Men hvem kan gøre dette naar han bliver ved med at hænge i det samme Dynd? Og hvordan kan man kalde dem for troende som aldrig undersøger det de tror paa? Man kan bedre undskylde en Kætter som har gennemtænkt det hele end en troende som ikke har gjort det. Den der har den rette Tro uden at have tænkt Sagerne igennem og uden nogen Sinde at have tvivlet, han tror ved en Tilfældighed; og han kan kun haabe paa at faa Naaden ved en Tilfældighed. Men den der anspænder alle sine Sanser, vender hver Sten og prøver alle Vidnesbyrd for at finde frem til Sandheden, hans Forsøg er dog prisværdigt, selv om han ikke finder Sandheden; og han kan vente sig en mild Dom af den høje himmelske Dommer, som dømmer helt anderledes end Menneskene. Heraf kan man se hvor uretfærdigt vi bærer os ad naar vi fordømmer dem som omhyggeligt eftersøger Sandheden, det vil sige dem som ved at sammenholde slette og gode Bøger prøver paa at faa Sandheden frem. For Undersøgelse er Søgen efter Erkendelse, og Undersøgelsens Maal er at finde Sandheden. Da den logiske Tænkning fører fra det erkendte til det uerkendte, siger Cicero, saa kan jeg ikke forstaa hvordan det gaar til at de fleste hellere vil gaa galt i Byen og stædigt forsvare den Opfattelse de én Gang har forelsket sig i, end finde ud af hvad der med størst Sikker-

LÆSNING

hed lader sig fastholde. Med dette for Øje afstaar jeg ikke fra at læse Bøger der angriber Religionen; og jeg har den største Respekt for dem som finder en Løsning paa Problemerne. Jeg er yderst tolerant over for dem der tager fejl; de eneste jeg ikke tolererer er de intolerante. Der er tre Religionsprincipper som jeg har bidt mig fast i: For det første ikke at tro paa noget som strider mod Sanserne og de almindelige Begreber, for det andet ikke at give min Tilslutning til noget Dogme som er i Modstrid med den Tro jeg bekender mig til, og for det tredje at forkaste alt hvad der strider imod Guds Egenskaber. Derfor vilde Dogmet om Transsubstantiationen være nok til at holde mig væk fra den katolske Nadver i al Evighed; for jeg hverken kan eller bør nægte at stole paa mine egne Øjne og Sanser. Hvis man giver Slip paa de almindelige Begreber bliver alt jo flydende, vagt og ubestemt. Derfor holder jeg mig paa tre Skridts Afstand af Læren om Intolerance, som de første Reformatorer bebrejdede Katolikkerne, fordi den ødelægger Grundlaget for den protestantiske Religion. Derfor faar jeg ogsaa Kuldegysninger over Dogmet om den absolutte Forudbestemmelse – det ser jo ud til at gøre Gud til Syndens Ophavsmand. Jeg er heller ikke enig med dem der uden Forskel fordømmer alle Hedninger, og som sender Sokrates, Epiktet, Aristides og andre fremragende Mænd lige lukt til Helvede. Jeg vil ikke have noget som helst at gøre med dem der tænker sig Gud saadan. Jeg tror paa en Gud som er algod og en Ven af Menneskeheden. Dyrkelsen af en streng og umild Gud overlader jeg til andre. Ud fra den samme Betragtning ligger jeg i evig Strid med dem der præker mod uskyldige Fornøjelser, siger at man bør hænge med Hovedet og betragter servil Frygtsomhed som en kristen Dyd. For hvad andet er det end at lave en god og mild Fader om til en streng og haard Herre og at skabe en evigt tordnende Jupiter eller en manikæisk Gud.

I Definitionen af Fromhed er jeg uenig med dem der kalder den en Frygt for Gud; jeg kalder den en Kærlig-